

ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРШОГО (ДОКЛАСИЧНОГО) ЕТАПУ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Виходячи з того, що традиційно науковці виокремлюють три періоди розвитку європейських університетів (докласичний, що розпочався в середньовіччі й тривав до епохи Просвітництва включно, класичний, відлік якого йде від початку ХІХ століття й до 60-х років ХХ століття, та посткласичний), то ретельне вивчення першого з них є особливо важливим. Характеризуючи його, можна зробити кілька висновків [2–6].

1. Поява докласичного університету була пов'язана з розвитком міст, зростанням економіки та потребами в культурному розвитку суспільства. Серед основних передумов виникнення університетів традиційно виокремлюють необхідність збереження, примноження і поширення накопичених знань від одного покоління до іншого в зовсім інших, ніж раніше, масштабах, потреба підготовки фахівців у таких галузях, як юриспруденція, медицина і теологія, що виникла на той час, і створення корпорацій студентів із молодих людей з різних країн Європи, які утворювали в стінах вишів єдине братерство без національних і державних відмінностей.

2. Спочатку університети розташовувалися на перетині торгових шляхів і приваблювали студентів з усіх країн Європи. Саме моделі навчання, закладені в цих вищах, згодом поширилися в усьому світі, мали наднаціональний характер, їм була властива універсальність, адже вища освіта того періоду не мала географічних кордонів – члени університетів могли безперешкодно пересуватися територією Європи, та й самі університети були дуже рухливими та переміщалися містами – власні будівлі в них з'явилися пізніше. Університети не брали участі в політичному житті і створювали умови для наукового спілкування між представниками різних країн, чому багато в чому сприяв той факт, що для цього використовували єдину мову комунікації – латину. Слід також зазначити, що на діяльність університетів великий вплив справляла церква, яка на той період займала чільне становище.

3. Університети вирізнялися фінансовою автономією, юридичною самостійністю, самоорганізацією. Зокрема, головною статтею доходів були внески студентів. Учні та працівники університету мали власні органи самоврядування і володіли низкою суттєвих привілеїв, отриманих від місцевої, церковної або державної влади.

4. Перші вищі наукові заклади Європи реалізовували схожі програми, забезпечували навчання за єдиними критеріями та тісно співпрацювали між собою. Основу освітнього процесу становило читання лекцій і проведення диспутів. Випускні іспити проводилися за загальноєвропейськими стандартами, а дипломи та свідоцтва, які вони видавали, визнавалися на території всіх європейських країн. Фактично в Середні віки перші університети – перші передумови для створення єдиного європейського простору вищої освіти.

5. Університетська освіта на першому етапі свого існування базувалася на ідеях:

- *загальнодоступності*, тобто навчатися в ній міг будь-хто, хто бажає здобути знання, має для цього можливості, за невелику плату;
- *загальності*, тобто зміст освіти спирався на християнські настанови, був орієнтований на кожного здобувача освіти незалежно від стану;
- *корпоративності*, тобто забезпечував захищеність, а також соціальну, правову, матеріальну, морально-психологічну, культурну підтримку;
- *технологічності*, тобто вибудовувалося в певній послідовності: школяр – бакалавр – магістр – доктор. При цьому головним стає, по-перше, передача накопиченого досвіду від учителя до учня у формі наставництва; по-друге, використання запам'ятовування як способу розвитку відтворювальної спроможності студента; по-третє,

вербальність навчання, використання потенціалу слова в розвитку особистості та становленні професіоналізму; по-четверте, «вчись навчаючись», як способу практико-орієнтованої освіти, навчання в дії.

6. Докласичний університет справив істотний вплив на багато аспектів життя західноєвропейського суспільства: його демократизацію, освіченість, практицизм і раціоналізм, сформував особливу культуру, в основі якої лежало визнання за вченими особливої ролі – збереження внутрішньої єдності християнського світу, проголошуючи схильність до аналізу проблем.

Так тривало впродовж кількох століть, проте поступово авторитет університетів слабшав, бо корпоративний характер діяльності вищих навчальних закладів та їхня закритість не сприяли розвитку науково-дослідницької діяльності та призвели до низки негативних наслідків (відкритої торгівлі вченими дипломами, передання кафедр у спадок, формального ставлення до читання лекцій та захисту дисертацій). Водночас слабшає вплив церкви, й університети дедалі більше переходять під контроль держави, яка значною мірою скорочує їхню автономію і починає контролювати процес викладання та внутрішнє життя університетів.

Університети намагалися внести деякі зміни, щоб підвищити виживання. Зокрема, у зміст освіти введено нові предмети (грецьку мову, стародавню літературу), відбулася заміна церковної латинської мови на класичну, з'явилася кафедра нової науки «Поезія і красномовство» в німецьких університетах. Але це вже не вирішувало всіх накопичених проблем.

До XVIII століття вища освіта в європейських країнах переживає кризу, що поставила під сумнів ідею існування університету: кількість студентів різко скорочувалася, їхній соціальний склад із плином часу сильно змінився, а самі університети стали втіленням схоластики.

Зв'язки між університетами різних країн слабшали, загострилися протиріччя, бо поступово освіта почала набувати національного характеру, а роль держави дедалі більше посилювалася.

Наступним чинником став розкол католицької церкви, що призвело до появи конкуруючих католицьких і протестантських навчальних закладів. Усе це разом узятє спричинило закриття багатьох університетів на території європейських країн.

XIX століття можна назвати переломним моментом в історії університетської освіти, адже саме в цей період частина колишніх навчальних корпорацій завершують свою діяльність, і разом із ними відходять у минуле традиції середньовічної європейської вищої освіти [7–10].

Перші університети, засновані в XI–XIII століттях у Західній Європі (зокрема Болонський, Паризький, Оксфордський), мали на меті забезпечення теологічної, філософської та юридичної освіти, що відповідала церковним традиціям і вимогам суспільства того часу. Навчання базувалося на схоластичному підході, де головним методом пізнання було обґрунтування істинності через логічний аналіз і диспути. Студенти та викладачі університетів часто перебували під захистом церковної влади, що гарантувало їхню автономію, формуючи специфічний статус університету як незалежного осередку знань. Університети докласичного періоду стали основою для майбутнього розвитку науки та інтелектуальної свободи [1], закладаючи традиції, що пізніше трансформувалися в сучасні освітні моделі.

Список використаних джерел

1. Бакіров В. С. Університет і суспільство : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 272 с.
2. Гриценко М. Зарубіжний досвід розвитку академічної свободи й автономії університету: компаративний аналіз. *Versus*. 2016. № 1 (7). С. 54–59.

3. Дем'яненко Н. Автономія університету: ретроспектива. *Вища освіта України*. 2005. № 2. С. 42–49.
4. Дем'яненко Н. М. Автономія класичного університету України: від сучасності до майбутнього через минуле. *Вересень*. 2004. № 3/4 (29/30). С. 112–120.
5. Дем'яненко Н. М. Дискурс і практики університетської автономії від початку ХІХ ст. до сьогодні. *Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 65. Полтава, 2016. С. 83–94.
6. Жижко Т. А. Теоретичні засади розвитку університетської освіти: європейський контекст : автореф. дис. ... д-ра філос. наук. : 09.00.10. Київ, 2011. 34 с.
7. Ідея університету : антологія / упоряд.: М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відпов. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. 304 с.
8. Ідея університету: сучасний дискурс : монографія / Л. В. Губерський та ін. Київ : Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2014. 367 с.
9. Mokliak V. M. The Autonomy and Academic Freedoms at the European Universities (XIX – the 1st part of the XX c.). *Nauka i Studia*. Przemyśl, 2017. № 12 (173). P. 66–77.
10. Mokliak V. M. The Origin of Autonomy at Medieval Universities as the Prerequisite of Formation and Development of Autonomy at the Universities of the Central, East and Southern Ukraine XIX – the Beginning of XX Century. *Nauka i Studia*. Przemyśl, 2016. № 24–4 (158). P. 35–42.

Лінь ЦЗЯХАО

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ ТА ВИХОВАННІ ХХ СТ.

Можемо сказати, що еволюція освітніх підходів у ХХ столітті: ХХ століття стало епохою значних змін в освіті, що включали перехід від традиційних до інноваційних методів навчання і виховання. Це було зумовлено соціальними, науково-технічними та культурними змінами, які вимагали нових підходів до формування особистості та розвитку навичок, актуальних для сучасного суспільства.

Вплив гуманістичних ідей: одним із ключових теоретичних чинників інновацій у педагогіці ХХ століття стала гуманістична теорія освіти, яка ставила в центр процесу особистість учня. Такі педагоги та науковці, як Джон Дьюї, Марія Монтессорі та Лев Виготський, акцентували увагу на важливості саморозвитку, індивідуального підходу, а також навчання через досвід і практичну діяльність.

Розвиток концепції активного навчання: у ХХ столітті активно розвивалася концепція активного навчання, яка включала використання інтерактивних методів, групової роботи, дослідницького підходу та проблемного навчання. Цей підхід сприяв розвитку критичного мислення, творчості та навичок вирішення проблем.

Інтеграція технологій у навчальний процес: у другій половині ХХ століття відбувалася швидка інтеграція технологій в освітній процес. Виникли нові педагогічні технології та засоби навчання (аудіо-візуальні матеріали, комп'ютери тощо), що впливали на модернізацію освітнього процесу, роблячи його більш наочним і доступним.

Психологічні теорії та їхній вплив на освіту: у ХХ столітті психологічні теорії набули важливого значення для розробки методів навчання і виховання. Теорії когнітивного розвитку Жана Піаже, теорія соціокультурного розвитку Лева Виготського та дослідження психології мотивації сприяли розробці підходів, орієнтованих на етапи розвитку особистості, мотивацію до навчання та активне залучення учня до освітнього процесу.